

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ชุดโครงการวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมมีวัตถุประสงค์การวิจัยแบ่งออกเป็น 2 วัตถุประสงค์หลักคือ วัตถุประสงค์ข้อแรกเพื่อศึกษาสถานการณ์ทางสังคมในประเด็นของสถานการณ์ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ทั้งเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่ของประเทศไทยที่สอดคล้องกับภารกิจหลักของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมไทยในการพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาคที่นำไปสู่การปฏิบัติการในการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในประเด็นของสถานการณ์ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ทั้งเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่ทั้ง 4 ภูมิภาคของประเทศไทย และ 2) เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมไทยในการพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งระดับมหภาคและระดับจุลภาคและวัตถุประสงค์ข้อที่สองเพื่อสร้างและพัฒนาองค์ความรู้และเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ว่าด้วยการพัฒนาและเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศ และ 2) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคมไทยและ 3) เพื่อค้นหาเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคมไทยวิธีดำเนินการวิจัยของชุดโครงการวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมมีโครงการวิจัยย่อย 2 โครงการวิจัย ประกอบด้วย โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมไทยเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม มีรายละเอียด กล่าวคือ ระยะที่ 1 การสังเคราะห์เอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ของสังคมไทยเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมดำเนินการโดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการสังเคราะห์เอกสารทางวิชาการ หนังสือ บทความ วารสาร และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ทางสังคมในประเด็นของสถานการณ์ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ทั้งเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่ของประเทศไทยที่สอดคล้องกับภารกิจหลักของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมไทยในการพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาคที่นำไปสู่การปฏิบัติการในการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมไทยมีข้อค้นพบดังนี้

1) สถานการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในประเด็นของสถานการณ์ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ทั้งเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่ทั้ง 4 ภูมิภาคของประเทศไทย ผลปรากฏดังนี้

ผลจากการสังเคราะห์เอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ของสังคมไทยเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมพบว่า ประเด็นปัญหาต่าง ๆ ในแต่ละมิติที่ประกอบด้วย มิติด้านสภาพทางกายภาพมิติด้านการใช้ชีวิตประจำวัน มิติด้านความเป็นอยู่ มิติด้านวิถีชีวิต มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสิ่งแวดล้อม และมิติด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งในมิติดังกล่าวนั้นได้มีความเชื่อมโยงกัน ทำให้เห็นภาพรวมของปัญหาของสังคมไทยในแต่ละมิติของประเด็นต่าง ๆ ในระดับมหภาคและระดับจุลภาคสามารถสรุปประเด็นปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบันที่เป็นปัญหาที่รุนแรงในสังคมไทยเป็นอันดับแรกคือ ปัญหาความยากจน รองลงมา คือ ปัญหาการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งปัญหาทั้งสองประเด็นนี้เป็นข้อสรุปจากการรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ที่เป็นการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งบทความและรายงานทางวิชาการจากแหล่งข้อมูลสำคัญของประเทศไทยที่ได้มีการสรุปรวบรวมไว้เป็นฐานข้อมูล

ผลจากการสังเคราะห์ประเด็นสถานการณ์ปัญหาของสังคมไทยจากผู้รู้ (Key Informant) ในวงกว้างพบว่า จากการสรุปประเด็นแนวโน้มส่วนใหญ่ของผู้รู้ (Key Informant) ในวงกว้างมีความคิดเห็นในแต่ละมิติของประเด็นต่าง ๆ ในระดับมหภาคและระดับจุลภาค สามารถสรุปประเด็นปัญหาต่าง ๆ ในแต่ละมิติที่ประกอบด้วย มิติด้านสภาพทางกายภาพมิติด้านการใช้ชีวิตประจำวัน มิติด้านความเป็นอยู่ มิติด้านวิถีชีวิต มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสิ่งแวดล้อม และมิติด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งในมิติดังกล่าวนั้นได้มีความเชื่อมโยงกัน ทำให้เห็นภาพรวมของปัญหาของสังคมไทยในแต่ละมิติของประเด็นต่าง ๆ ในระดับมหภาคและระดับจุลภาคสามารถสรุปประเด็นปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบันที่เป็นปัญหาที่รุนแรงในสังคมไทยเป็นอันดับแรกคือ ปัญหาความยากจน รองลงมา คือ ปัญหาการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งปัญหาดังกล่าวต้องได้รับการแก้ไขหรือหาแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมที่ควรดำเนินการเพื่อเป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และเป็นการเพิ่มโอกาสในความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม

ดังนั้นจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งบทความและรายงานทางวิชาการจากแหล่งข้อมูลสำคัญของประเทศไทยและจากความคิดเห็นของผู้รู้ (Key Informant) ในวงกว้างแต่ละมิติของประเด็นต่าง ๆ ในระดับมหภาคและระดับจุลภาค พบว่า มีความสอดคล้องกันและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกล่าวคือ ประเด็นปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบันที่เป็นปัญหารุนแรงในสังคมไทยมี 2 ประเด็น กล่าวคือ ปัญหาความยากจน และปัญหาการเข้าถึงทรัพยากร

อย่างไรก็ตามจากประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาแนวทางหรือกลไกในการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมเพื่อเป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมหรือความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม และเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้คนในสังคมได้มีโอกาสในความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมต่อไปในอนาคต

2) สถานการณ์ของสังคมไทยในการพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งระดับมหภาคและระดับจุลภาคผลปรากฏดังนี้

ผลจากการศึกษาสถานการณ์จริงในพื้นที่ทั้งในพื้นที่เขตเมืองและพื้นที่เขตชนบทพบว่า ข้อค้นพบที่ได้จากการลงพื้นที่ กล่าวคือ

2.1) ความเชื่อมโยงของสภาพปัญหา

กรณีชุมชนชนบททรัพยากรที่ไม่เพียงพอและการขาดแคลนทรัพยากรนำไปสู่การขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและความยากจน เช่น กรณีขาดโอกาสในที่ดินทำกินส่งผลให้ขาดโอกาสในการทำมาหากิน และประกอบอาชีพ ซึ่งนำไปสู่การมีรายได้ที่จำกัดและความยากจน

กรณีชุมชนเมืองการขาดที่อยู่อาศัยที่มั่นคงถาวร ส่งผลให้ขาดความมั่นคงในชีวิต ขาดโอกาสทางสังคม และถูกกีดกันทางสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อโอกาสในการเข้าถึงการประกอบอาชีพที่มั่นคง และนำไปสู่เรื่องของความยากจน

การขาดทรัพยากร โดยเฉพาะทรัพยากรในเรื่องของที่ดินทำกินในการประกอบอาชีพ มีการเชื่อมโยงกับปัญหาความยากจนที่เป็นปัญหาหลัก ส่วนการขาดที่อยู่อาศัยในเรื่องของความมั่นคงในชีวิตนำไปสู่ผลทางอ้อมต่อการดำรงชีวิตและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ดังนั้น การสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและการสร้างความมั่นคงในชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยพื้นฐาน ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่จะนำไปสู่การลดปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำของสังคมได้

2.2) การประกอบอาชีพหลัก

ในกรณีของชุมชนเมือง เรื่องของปัญหารายได้ หนี้สินและความเหลื่อมล้ำมีความเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ อาชีพที่ไม่มั่นคงแน่นอน ซึ่งเป็นลักษณะของการหาเช้ากินค่ำโดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ประกอบอาชีพในลักษณะนี้จะไม่มีความว่างหรือเวลาส่วนเกินที่เหลือเพื่อการประกอบอาชีพอื่นได้ ซึ่งส่งผลให้กลุ่มคนเหล่านี้เกิดสภาวะการต่อสู้ดิ้นรนในการดำรงชีพจากการมีรายได้

ส่วนชุมชนชนบท เนื่องจากการจำกัดในเรื่องของโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเข้าถึงแหล่งทุน สิทธิที่ดินทำกิน และมีปัจจัยที่แปรปรวนซึ่งก็คือเรื่องของภัยธรรมชาติ ซึ่งทำให้ไม่สามารถควบคุมในเรื่องของรายได้ที่แน่นอนได้ ในขณะเดียวกันความไม่แน่นอนในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ ก็อาจนำไปสู่การก่อกวนขึ้นในการประกอบอาชีพที่ตามมา

เพราะฉะนั้นมิติของความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และการขาดแคลนทรัพยากรในที่นี้จึงมิได้หมายความว่าถึงมิติความยากจนตามมาตรฐาน ก็คือ การผ่านเส้นความยากจน แต่เป็นมิติความยากจนตามสภาพความเป็นจริงก็คือมีรายได้แต่มีภาวะหนี้สินที่เกินกำลังความสามารถบนพื้นฐานของความไม่มั่นคงในชีวิต

ดังนั้นในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มโอกาสและการเข้าถึงทรัพยากรเพื่อให้เกิดความมั่นคง

การขาดแคลนทรัพยากรที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่วนซ้ำ ไม่มีทรัพยากรจนไม่สามารถหาทรัพยากรมาเป็นของตนเองได้ การขาดแคลนทรัพยากร ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียม ความด้อยโอกาส นำไปสู่ความสามารถที่ต่ำในการที่จะไปหาทรัพยากรได้อีกเช่นเดียวกัน และในขณะเดียวกันนอกจากลักษณะของปัญหาที่วนซ้ำ ก็ยังมีประเด็นในเชิงกฎหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งทำให้เกิดปัญหาซ้ำซ้อนลงไปอีก เช่น การเข้าถึงที่ดินในบางครั้งที่ดินก็เป็นปัญหาทับซ้อนในเชิงกฎหมายที่กรรมสิทธิ์ที่ดินทำกิน และในเรื่องของการบริหารจัดการ สิทธิที่ดินโดยชุมชนเองไม่สามารถที่จะดำเนินการได้เพราะติดขัดในเรื่องของข้อกฎหมาย ถึงแม้จะมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรได้ก็ตาม หรือในกรณีของที่อยู่อาศัยซึ่งอยู่ในที่ดินของหน่วยงานรัฐซึ่งมีข้อติดขัดทางกฎหมายซึ่งไม่สามารถทำการตกลงกันได้ในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

2.3) ความพยายามในการหาทางออกของปัญหา

จากภาวะความขาดแคลน การขาดโอกาสในการเข้าถึง และนำไปสู่ความยากจนทำให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอ และอ่อนด้อยในการคิดแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งในชุมชนจำนวนหนึ่งก็ไม่สามารถที่จะรวมตัวกันเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ ซึ่งประเด็นการหาเข้ากินค่าเอาชีวิตไม่รอดก็เลยไม่สามารถรวมตัวกันได้ จึงอยู่ในลักษณะตัวใครตัวมันไม่สามารถร่วมมือกันแก้ปัญหาได้ ในขณะที่บางชุมชนอาจมีความสามารถในการรวมตัวกันได้ แต่ไม่สามารถที่จะพึ่งพาหรือยืนอยู่บนขาของตนเองได้ต้องอาศัยการร้องขอการแก้ปัญหาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือจากหน่วยงานภายนอกซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอ่อนด้อยในการพึ่งพาตัวเอง

ดังนั้นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ๑ ส่วนหนึ่งอาจต้องอาศัยปัจจัยจากภายนอก แต่ส่วนหนึ่งที่สำคัญต้องอาศัยพลังการขับเคลื่อน และความร่วมมือของคนในชุมชนเองบนพื้นฐานของการคิดพึ่งตนเองก่อน

2.4) ความคาดหวังในอนาคตของชุมชน

ความต้องการของชุมชนแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ชุมชนเมืองต้องการที่อยู่อาศัย การเข้าถึงโอกาสในการประกอบอาชีพที่มั่นคง และสวัสดิการ ในขณะที่ชุมชนชนบทที่มีเวลาส่วนเกินที่เหลือความต้องการจึงมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปแต่สิ่งที่มีร่วมกัน คือ สวัสดิการโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน สิ่งที่แตกต่างกัน คือ การเข้าถึงทรัพยากรในการดำรงชีพ และการเข้าถึงทรัพยากรในการทำมาหากิน ทั้งนี้จะต้องอยู่บนพื้นฐานของรัฐเป็นกลไกที่สำคัญในการจัดการสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งการจัดการในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้มิได้เป็นการจัดการในเชิงประเด็นปัญหาเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการจัดการเพื่อการสร้างโอกาส

ความต้องการตามประเด็นต่าง ๆ ทั้งหมด อาจจะต้องพิจารณาถึงนโยบายของรัฐที่ผ่านมาซึ่งจะสามารถตอบสนองปัญหาของชุมชนได้ โดยส่วนใหญ่ นโยบายของรัฐที่ผ่านมาจะอยู่บนพื้นฐานของเรื่องที่สำคัญ คือ เรื่องของการสร้างระบบการเงิน ระบบกองทุนต่าง ๆ ที่จะมาสนับสนุน ซึ่งส่วนหนึ่งจะมาจากการสนับสนุนจากภาครัฐ และอีกส่วนหนึ่งมาจากการจัดการโดยชุมชนเอง หรือการสร้างระบบเงินกองทุนต่าง ๆ โดยชุมชนเอง แต่อย่างไรก็ตามความสามารถของชุมชนมีจำกัด เนื่องจากความยากจน โอกาสและความอ่อนด้อยต่าง ๆ ที่มี เพราะฉะนั้นชุมชนในลักษณะนี้รัฐจะต้องตั้งต้นสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณมากกว่าชุมชนที่มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตัวเองได้

นอกจากการจัดการในเรื่องของทรัพยากร การจัดการในเรื่องของงบประมาณ การสร้างโอกาสให้กับชุมชน สิ่งของรัฐต้องทำควบคู่กันไปเพื่อให้ชุมชนสามารถเดินต่อไปได้โดยลดการพึ่งพาหลง ก็คือ การสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองโดยการสร้างเสริมศักยภาพของคนในชุมชน ให้มีความสามารถทั้งในแง่ของการประกอบอาชีพ ทักษะการใช้ชีวิต การบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกัน การสร้างการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดศักยภาพจากภายในชุมชนโดยอาศัยพื้นฐานที่สำคัญ ก็คือ การใช้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานหรือเครื่องมือในการสอดแทรกการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2.5) ข้อเสนอที่มีต่อรัฐ

ในการจัดการเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ รัฐจะต้องมีการกำหนดบทบาทให้ชัดเจน ในการเข้าไปช่วยเหลือและให้การสนับสนุนชุมชน ซึ่งอาจจะมียุทธศาสตร์ที่ต่างกันออกไปตามขีดความสามารถของชุมชนในการพึ่งพาตนเอง เช่น ชุมชนที่มีความสามารถสูงรัฐอาจจะเข้าไปทำหน้าที่ในการหนุนเสริม ในขณะที่ชุมชนที่มีความอ่อนแอรัฐจะต้องเข้าไปเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินการและให้การสนับสนุนในเรื่องของทรัพยากรและงบประมาณเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม การจะ

1.2 เพื่อสร้างและพัฒนาองค์ความรู้และเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันมีข้อค้นพบดังนี้

1) องค์ความรู้ว่าด้วยการพัฒนาและเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศผลปรากฏดังนี้

ผลจากการสังเคราะห์เอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้และเครื่องมือในการวางรากฐานสู่การขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศพบว่า

องค์ความรู้ว่าด้วยการพัฒนาและเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมในประเทศ คือ องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง แผนชุมชน การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย การจัดการทรัพยากรที่ดิน การจัดสวัสดิการชุมชน และการพัฒนากองทุนภายในชุมชนซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญที่จะเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหาความยากจนและแก้ไขปัญหาการเข้าถึงทรัพยากร

สำหรับองค์ความรู้ว่าด้วยการพัฒนาและเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมต่างประเทศ คือ ระบบความช่วยเหลือด้านสังคมนโยบายสวัสดิการสังคม และระบบความมั่นคงทางสังคม นโยบายรัฐสวัสดิการและการจัดตั้งธนาคารเพื่อคนจน ซึ่งนโยบายดังกล่าวในแต่ละประเทศเป็นองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนและการเข้าถึงทรัพยากรสามารถช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาในประเด็นดังกล่าวลงได้

2) องค์ความรู้ว่าด้วยการพัฒนาและเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคมไทยผลปรากฏดังนี้

ผลจากการศึกษาพื้นที่ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จเป็นรูปธรรมที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในระดับต่าง ๆ ในพื้นที่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่าข้อค้นพบที่ได้จากการลงพื้นที่กล่าวคือ

2.1) สภาพปัญหาก่อนการดำเนินการแก้ไข

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์พื้นที่ชุมชนต้นแบบ พบว่า สภาพปัญหาของชุมชนต้นแบบก่อนที่จะมีการดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้น สภาพปัญหามีลักษณะที่คล้ายคลึงกับสภาพปัญหาของพื้นที่สถานการณ์ ก็คือ การประสบกับปัญหาที่ผูกโยงในเรื่องของการขาดแคลนทรัพยากร การขาดความมั่นคงในการดำรงชีวิต ซึ่งสภาพปัญหาเหล่านี้ได้นำไปสู่ปัญหาของความยากจนและบ่งชี้ถึงความไม่เสมอภาคและความไม่เป็นธรรมในสังคม รวมทั้งสาเหตุของปัญหาก็มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันด้วย คือ การวนซ้ำ ในเรื่องการเป็นหนี้สินจากความไม่มั่นคงในการประกอบอาชีพ การขาดที่อยู่อาศัยถาวร และการขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร

2.2) ความพยายามในการหาทางออกของปัญหา

จากวงจรสภาพปัญหาที่มีการวนซ้ำ มีจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาคือ ผู้นำการรวมกลุ่มกันระหว่างคนที่ประสบปัญหาร่วมกันในชุมชน โดยการตระหนักถึงปัญหาที่มีร่วมกันบนพื้นฐานของการใช้ข้อมูลที่มีอยู่และต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นซึ่งเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ในการสื่อสารการพูดคุย หรือ การรวมกลุ่ม หรือการจัดเวทีสาธารณะร่วมกัน สิ่งที่ได้กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าการเริ่มต้นการแก้ปัญหาเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากคนภายในชุมชนบนพื้นฐานของความตระหนักและต้องการที่จะแก้ปัญหาด้วยการพึ่งพาตนเองก่อน

2.3) หลักคิดที่สำคัญในการแก้ไขปัญหของชุมชน

สำหรับการดำเนินการแก้ไขปัญหของชุมชนต้นแบบ หากพิจารณาจะพบว่า หลักคิดที่สำคัญที่นำมาใช้ในการดำเนินการแก้ไขปัญหามีหลักคิดสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประการแรกพลังในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหของชุมชนเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินการ การจัดการตามแผน การกำกับติดตามการประเมินผล และการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาบนพื้นฐานของการเรียนรู้ และแก้ไขปัญหาย่างมีเป้าหมาย

ประการที่สอง การกำหนดเป้าหมายของชุมชนจะต้องเกิดจากสภาพความเป็นจริงซึ่งได้มาจากการทบทวนตนเอง วิเคราะห์ตนเอง วิเคราะห์ศักยภาพภายในที่มี เช่น ทรัพยากร และ

ในการดำเนินการแก้ไขปัญหามาตรกษติที่ไดักล่าวข้างต้น แต่ละชุมชนต้นแบบจะมีการดำเนินการจัดทำแผนชุมชนที่ใช้เป็นเครื่องมือนำทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหและพัฒนาชุมชนซึ่งถือได้ว่าเป็นเครื่องมือตั้งต้นในการเริ่มต้นการแก้ไขปัญหและการพัฒนา ซึ่งการจัดทำแผนชุมชนมีกระบวนการและองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกัน การทบทวนข้อมูลและวิเคราะห์ปัญหา การจัดเวทีสาธารณะ และกระบวนการเรียนรู้ การวิเคราะห์ หาจุดยืนและการกำหนดเป้าหมายในการแก้ไขปัญห การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การจัดทำแนวทางและโครงการในการแก้ไขปัญหการจัดหาแหล่งงบประมาณ และการดำเนินการแก้ไขปัญหโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมและการพึ่งพาตนเองภายในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งปัจจัยที่สำคัญในการจัดทำแผนชุมชน ก็คือ การสร้างการรับรู้และการไหลเวียนของข้อมูลร่วมกันซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของการจัดเวทีสาธารณะ การทำประชาคม หรือการปรึกษาหารืออย่างไม่เป็นทางการ

อย่างไรก็ดี แผนดังกล่าวอาจมีบางส่วนที่มีความเชื่อมโยงระหว่างแผนชุมชนกับแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าด้วยกัน นอกจากแผนชุมชนจะเป็นเครื่องมือนำทางที่สำคัญในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหของชุมชน ชุมชนจะต้องอาศัยการบูรณาการจากภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำชุมชน กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาเป็นภาคีในลักษณะของหุ้นส่วนในการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อให้เกิดพลังและการยอมรับการพัฒนาาร่วมกันภายใต้การกำหนดทิศทางของแผนชุมชน

2.4) กิจกรรมที่สำคัญ

ในการดำเนินการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหชุมชนต้องอาศัยการสร้างกิจกรรมในลักษณะของชุดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการ วิถีชีวิต ทรัพยากรของชุมชนซึ่งกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่

กิจกรรมเพื่อสร้างอาชีพในรูปแบบของการจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ

กิจกรรมในเรื่องของการเข้าถึงแหล่งทุนในการประกอบอาชีพของกลุ่มต่าง ๆ ในรูปแบบของการออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้อาจพัฒนาไปในรูปแบบของกองทุน หรืออาจพัฒนาไปสู่การเป็นธนาคารชุมชนได้

ระบบสวัสดิการชุมชนซึ่งเกิดจากการระดมทุนของคนในชุมชนร่วมกันในการจัดระบบการออม และระบบบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตและใช้เป็นหลักประกันความมั่นคงในชีวิตพื้นฐานการเสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิต

การพัฒนากระบวนการชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งองค์กรชุมชน หรือการจัดตั้งกลุ่ม เครือข่ายการทำงานในรายประเด็นต่าง ๆ

การสร้างระบบการเรียนรู้ในชุมชน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ในรูปแบบของศูนย์การศึกษา และศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อใช้ในการเรียนรู้กันเองภายในชุมชน และเพื่อชุมชนอื่นด้วย

การจัดการทรัพยากรซึ่งจะเป็นการดำเนินกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกินในกรณีที่ชุมชนมีปัญหาหลักในเรื่องของการขาดที่ดินทำกินจะมีกลไกและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สนับสนุนเกิดขึ้นเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และธำรงรักษาทรัพยากรเหล่านั้นให้มีและคงอยู่ต่อไป

ในกรณีพื้นที่ที่มีปัญหาในเรื่องของที่อยู่อาศัยจะมีกิจกรรมที่สำคัญ คือ การพัฒนาความมั่นคงในที่อยู่อาศัยซึ่งก็จะอาศัยกลไกในการสนับสนุนจากภาครัฐในเรื่องของบ้านมั่นคง

2.5) ความสำเร็จของชุมชน

ความสำเร็จของชุมชนต้นแบบโดยส่วนใหญ่จะปรากฏให้เห็นในรูปของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชนที่มีความแตกต่างไปจากสภาพอดีตก่อนที่จะมีการพัฒนา ซึ่งภาพสะท้อนที่ปรากฏให้เห็นได้เด่นชัด ก็คือ การมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และมีรายได้ที่แน่นอนบนฐานของการจัดสรรการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน และชุมชนมีความเข้มแข็งมีเครือข่ายทางสังคม รวมทั้งคนในชุมชนมีชีวิตที่มั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดีบนพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ในภาพรวมความสำเร็จของชุมชนดังกล่าวมีปัจจัยที่สนับสนุนความสำเร็จที่สำคัญมีดังนี้

- (1) ผู้นำ และการมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความสามัคคีและความสมัครใจ
- (2) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาโดยการเปิดการรับรู้สิ่งใหม่
- (3) การทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของความเสียสละ การแบ่งปันและการสร้างการยอมรับและการให้เกียรติซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดเครือข่ายและการประสานพลังในการทำงานร่วมกัน
- (4) การรู้จักประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาต่อยอดเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชน

2.6) การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

การหนุนเสริมจากหน่วยงานภายนอกถือเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่สนับสนุนความสำเร็จซึ่งหน่วยงานภายนอกที่มีความสำคัญ ก็คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเนื่องจากเป็นองค์กรที่มีความใกล้ชิดกับชุมชน และหน่วยงานในระดับภูมิภาคอื่น ๆ ที่อยู่ในพื้นที่รวมทั้งองค์กรที่เป็นสถาบันการเงินที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาในระดับชุมชนที่เข้าไปทำการหนุนเสริม ซึ่งการ

2.7) นโยบายของภาครัฐที่หนุนเสริมการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาของชุมชน นโยบายของรัฐบาลที่มีความสำคัญในการหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาของชุมชนสามารถจำแนกได้ 2 ประการ คือ

ประการที่แรก นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรในรูปแบบต่าง ๆ กล่าวคือ การเข้าถึงแหล่งทุนในระดับชุมชน เช่น นโยบายกองทุนหมู่บ้าน นโยบายพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน (SML) นโยบายการเข้าถึงโอกาสในการสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิต เช่น โครงการบ้านมั่นคง

ประการที่สอง นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและเสริมสร้างความเป็นอยู่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เช่น นโยบายพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (พพพ.)

นโยบายทั้งสองส่วนดังกล่าวเป็นการเสริมและเติมเต็มศักยภาพให้กับชุมชนมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้จะต้องอาศัยพื้นฐานเดิมที่ชุมชนมีอยู่ด้วย กล่าวคือ การเติมทรัพยากรและการเข้าถึงโอกาสในเรื่องของงบประมาณสามารถทำให้ชุมชนมีโอกาสนในการขยายทุน หรือ ทรัพยากรในการดำเนินการกิจการแก้ไขปัญหาและทำให้เกิดความหลากหลายในการแก้ไขปัญหาได้มากยิ่งขึ้นในขณะเดียวกันการพัฒนาชุมชนโดยใช้แนวคิดหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาสนับสนุนเป็นการทำให้ชุมชนได้มีกรอบในการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่อยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง

2.8) ความคาดหวังในอนาคตของชุมชน

ชุมชนต้นแบบโดยส่วนใหญ่มีเป้าหมายและความคาดหวังในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาชุมชนที่จะก้าวต่อไปในอนาคตมุ่งเน้นที่การพัฒนาให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขและมีความมั่นคงในชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นชุมชนที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้บนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและอาศัยความสามารถของชุมชนเป็นฐานในการต่อยอดให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว

อย่างไรก็ตาม ภาครัฐควรต้องเข้ามาสนับสนุนในฐานะการเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาร่วมกับชุมชน โดยรัฐควรมีบทบาทการทำงานในเชิงรุกและบูรณาการ โดยให้การหนุนเสริมชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ซึ่งรัฐอยู่ในฐานะผู้ที่มีองค์

บทบาทของภาครัฐที่สำคัญจะเป็นการเข้ามาทบทวน ปรับปรุงข้อกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากรที่สำคัญซึ่งได้แก่ ที่ดิน ซึ่งหมายความรวมถึงที่ดินทำกินและที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย และอาจจะต้องมีการทบทวนในเรื่องของการประกาศเขตพื้นที่วิธีการใช้ประโยชน์ และการให้สิทธิแก่ชุมชนในการบริหารจัดการบนพื้นฐานของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันซึ่งความทับซ้อนในเรื่องของที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน และพื้นที่ของรัฐถือเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อโอกาสและความมั่นคงในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ

อย่างไรก็ตามในการดำเนินการกิจของรัฐที่จะเข้าไปสนับสนุนชุมชน นอกจากรัฐจะต้องปรับเปลี่ยนนโยบาย บทบาทและท่าที “รัฐ” โดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ยังมีจุดอ่อนที่สำคัญที่เป็นภาพสะท้อนจากชุมชน ก็คือ การขาดการทำงานแบบบูรณาการ โดยการมุ่งเน้นภารกิจของแต่ละหน่วยงานเป็นหลัก การขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าไปสนับสนุน การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาในระดับชุมชนซึ่งมักเป็นไปตามนโยบายและงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร การขาดความเข้าใจในชุมชนที่มีบริบทที่มีความแตกต่างกันซึ่งชุมชนมีความเป็นวิถีชีวิตทางสังคมที่ซับซ้อนในขณะที่ภาครัฐมีวิธีคิดและวิธีการทำงานในเชิงระบบแบบราชการที่มีกฎ ระเบียบ เป้าหมายในการทำงานและภารกิจที่แข็งตัวไม่ยืดหยุ่นจึงทำให้การดำเนินการกิจบางครั้งไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการและประโยชน์ของประชาชนและของชุมชนได้อย่างแท้จริง การระดมการสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อสารระหว่างรัฐ ประชาชน และชุมชนถือเป็นอีกจุดอ่อนที่สำคัญในการดำเนินงานของภาครัฐในการพัฒนา แต่อย่างไรก็ตามในการดำเนินงานของภาครัฐมีจุดแข็งที่สำคัญ คือ เป็นแหล่งที่รวบรวมองค์ความรู้ และทรัพยากรต่าง ๆ ดังนั้น จึงต้องมีการทบทวนบทบาทของภาครัฐในการหนุนเสริมการพัฒนาโดยเริ่มต้นที่การเข้าใจบริบท ความหลากหลาย และสภาพปัญหาของชุมชนที่แตกต่างกันและเชื่อมโยงทรัพยากร ภารกิจ และองค์ความรู้ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงไปสู่ชุมชนเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาโดยอาศัยกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันบนพื้นฐานของการปราศจากอคติ การยอมรับซึ่งกันและกัน การคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์เพื่อมุ่งเน้นประโยชน์ของชุมชนและประชาชนในพื้นที่ตามความต้องการที่แตกต่างกันไป

2.9) องค์ความรู้ที่สำคัญในการทำงานพัฒนาชุมชน

จากที่ได้กล่าวมาองค์ความรู้ที่มีความจำเป็นในการทำงานพัฒนาชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนและการสร้างโอกาสเป็นธรรมให้แก่สังคมจึงควรให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ดังต่อไปนี้

(1) การวิเคราะห์สภาพชุมชนและการสร้างความเข้าใจสภาพปัญหาของชุมชน

(2) มนุษยสัมพันธ์ในการทำงานกับชุมชน การสร้างมวลชนสัมพันธ์ และปฏิสัมพันธ์กับชุมชน

(3) จิตวิทยาในการปรับตัวเข้ากับชุมชน การเข้าใจความแตกต่างที่หลากหลายและการให้คำปรึกษา หรือแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการสื่อสาร

องค์ความรู้ดังกล่าวมุ่งเน้นไปสู่เป้าหมายในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนเพื่อเป็นฐานในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาร่วมกัน

นอกจากองค์ความรู้ดังกล่าวแล้ว การทำงานเพื่อการพัฒนาายังต้องอาศัยเทคนิคที่สำคัญซึ่งเป็นเทคนิคในเชิงทักษะและคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติ ประกอบด้วย การสร้างความยืดหยุ่นในการทำงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งความยืดหยุ่นต่อสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปตามพื้นที่และเวลา และการมีคุณสมบัติในการทำงานที่มุ่งเน้นเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาของชุมชนเป็นสำคัญ

2.10) ตัวชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนา

หากพิจารณาถึงความสำเร็จในการพัฒนาเพื่อสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมของสังคม พบว่า ตัวชี้วัดที่สำคัญที่สามารถบ่งชี้ถึงความสำเร็จในการพัฒนา ประกอบด้วย

(1) มิติด้านเศรษฐกิจ (Economic Security) คือ ความมั่นคงด้านอาชีพ การมีรายได้ที่พอเพียงในการดำรงชีวิต และความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรในการประกอบอาชีพได้

(2) มิติความมั่นคงทางสังคม (Social Security) คือ ความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งความมั่นคงในที่อยู่อาศัย การมีหลักประกันในการดำรงชีวิตและการพึ่งพาอาศัยและการเกื้อกูลกันของคนในชุมชน

(3) มิติความมั่นคงด้านสภาพสิ่งแวดล้อม (Environmental Security) คือ มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์เป็นแหล่งทรัพยากรในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ ทั้งนี้ สิ่งที่จะสะท้อนถึงผลลัพธ์ของความสำเร็จทั้งหมด คือ การมีวิถีชีวิตแบบพอเพียงบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองได้

3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่นำไปใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคมไทยผลปรากฏดังนี้

ผลจากการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานที่นำไปสู่การส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทยเพื่อการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขพบว่า

การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายจะอาศัยข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ มากล้นกรองและสังเคราะห์ด้วยเทคนิคการสร้างนโยบาย (Policy Making) ซึ่งประกอบด้วยการก่อตัวของนโยบาย (Policy Formation) และการกำหนดนโยบาย (Policy Formulation) เพื่อสร้างเป็นชุดข้อเสนอที่ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วาระนโยบาย วัตถุประสงค์ของนโยบาย และมาตรการ ดังนี้

3.1) หลักการ เหตุผล และวาระของนโยบาย

สังคมไทยเผชิญกับปัญหาที่สะสมมาจากการพัฒนาในอดีต คือความเหลื่อมล้ำหรือกล่าวอีกด้านหนึ่งคือ การพัฒนาที่ผ่านมาได้สร้างช่องว่างทางสังคม ทำให้คนมีโอกาสไม่เท่าเทียมกันในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ สังคมยังขาดสมดุลและความเป็นธรรม ดังจะเห็นได้จากความแตกต่างกันในด้านรายได้ ปัญหาหนี้สินและความยากจนที่สั่งสมเรื้อรัง ช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบท โอกาสในการเข้าถึง ครอบครองและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิต ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามในการเยียวยาแก้ไขปัญหาความไม่สมดุลของการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาสังคมให้มีความเข้มแข็ง โดยการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคมด้วยมาตรการต่าง ๆ แต่ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาที่ขาดความสมดุลก็ยังคงวนเวียนอยู่และมีแนวโน้มลุกลามกว้างขวางเนื่องจากภาวะความเสี่ยงที่เกิดจากความผันผวนจากทั้งปัจจัยภายนอกและภายในประเทศ

การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาสังคมในปัจจุบันเพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางและแนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ซึ่งมีวิสัยทัศน์มุ่งไปสู่ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดนโยบายให้มีความสอดคล้องกับความมุ่งมั่นดังกล่าวโดยทบทวนเลือกประเด็นที่เป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความสำเร็จ และกำหนดเป็นนโยบายเฉพาะด้านที่เน้นการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมเพื่อหนุนเสริมให้เกิดการปรับตัว รองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งสามารถสร้างเสริมรากฐานขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศที่มีดุลยภาพและมีความยั่งยืนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและสังคม

เมื่อพิจารณาถึงประเด็นที่เป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะการมุ่งเน้นการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม กล่าวได้ว่าประเด็นที่เป็นแกนสำคัญคือ ปัญหาความยากจนและปัญหาการเข้าถึงทรัพยากรที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ ซึ่งปัญหาที่เป็นประเด็นแกนทั้งสองประการนี้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะเชื่อมโยงกลับไปกลับมาตลอดเวลาอีกทั้งยังเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ด้วย

3.2) วัตถุประสงค์ของนโยบาย (Policy Objective)

“บูรณาการความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิตให้ประชาชนมีความสุข และส่งเสริมความเสมอภาคในโอกาสเพื่อสร้างสรรค์สังคมที่เป็นธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยการหนุนเสริมหลักประกันความเป็นอยู่พื้นฐาน และยกระดับความสามารถในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของประชาชน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากและมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”

3.3) มาตรการของนโยบาย (Policy Alternative)

(1) มาตรการด้านการเสริมสร้างหลักประกันและความมั่นคงเพื่อชีวิตที่เป็นสุข

(1.1) เสริมหลักประกันในการดำเนินชีวิตโดยการสนับสนุนและสร้างความเข้มแข็งให้สวัสดิการชุมชนจากฐานการออมภายในชุมชน

- ส่งเสริมการออมทรัพย์ระดับบุคคล และครัวเรือนเพื่อเป็นรากฐานที่นำไปสู่การออมระดับชุมชนเพื่อจัดสวัสดิการ
- สนับสนุนให้เกิดการจัดรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่มีความหลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการและความพึงพอใจของกลุ่มผู้ใช้บริการ
- ส่งเสริมและอุดหนุนการจัดสวัสดิการในกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพต่าง ๆ เพื่อขยายฐานของกองทุนสวัสดิการชุมชน
- พัฒนาสวัสดิการชุมชนเชิงรุกที่ไม่ได้มุ่งเน้นการจ่ายเงินชดเชยหรือเงินช่วยเหลือเพียงด้านเดียว แต่มุ่งเน้นการคุ้มครองป้องกันความเสี่ยง
- ยกระดับขีดความสามารถองค์กรด้านการจัดสวัสดิการสังคมและสวัสดิการชุมชน

(1.2) สร้างคุณภาพชีวิตในการอยู่อาศัยให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการดำรงชีวิตและมีวิถีชุมชนที่เกื้อกูลกัน

- จัดหาและจัดสรรสิทธิที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยให้เหมาะสมกับวิถีชีวิต และการประกอบอาชีพของประชาชน โดยใช้ที่ดินของรัฐที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์
- จัดตั้งเป็นคณะทำงานในระดับพื้นที่เป็นกลไกจัดหาที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัย โดยรัฐเป็นผู้ลงทุนจัดซื้อที่ดิน ชุมชนและท้องถิ่นร่วมกันบริหารจัดการในรูปของสหกรณ์ที่ดิน
- พัฒนาระบบการสนับสนุนการสร้างที่อยู่อาศัยให้มีความหลากหลายตามขีดความสามารถของชุมชน ซึ่งชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้น้อย รัฐจำเป็นต้องอุดหนุนหรือสมทบทุนเป็นส่วนใหญ่

- เพิ่มขีดความสามารถของแรงงานที่มีฝีมือในชุมชนให้เป็นช่างชุมชน เพื่อรองรับโครงการการสนับสนุนการสร้างที่อยู่อาศัยในชุมชน
- สนับสนุน และอุดหนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่และวิถีชีวิต
- ยกระดับขีดความสามารถในการจัดการตนเองของชุมชนที่สร้างขึ้นใหม่ โดยใช้กลุ่มหรือองค์กรชุมชนบริหารจัดการสาธารณูปโภค และคุณภาพชีวิตที่ดี
- ส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อการอยู่อาศัยที่อยู่น่าเป็นสุข (Green Community) โดยการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การสร้างสวัสดิการ

(2) มาตรการด้านการส่งเสริมความเสมอภาคและโอกาสเพื่อสังคมที่เป็นธรรม

(2.1) ยกระดับศักยภาพในการประกอบอาชีพโดยการเพิ่มความสามารถในการระดม และจัดการทุนเพื่อสร้างงานจากฐานภูมิปัญญาและทรัพยากรในท้องถิ่น

- พัฒนาแหล่งทุนชุมชนในรูปแบบกองทุนชุมชนเพื่อการผลิตและสถาบันการเงินชุมชนที่มาจากฐานการออมภายในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง
- เชื่อมโยงแหล่งทุนชุมชนเพื่อการประกอบอาชีพเข้ากับกองทุนสวัสดิการชุมชน
- ส่งเสริมวิถีชีวิต และพัฒนาทักษะการประกอบสัมมาชีพตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- พัฒนากลุ่มวิสาหกิจ และกลุ่มธุรกิจชุมชนให้เป็นกิจการชุมชนในรูปแบบสหกรณ์
- อาศัยวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เพื่อใช้วิธีการทางธุรกิจเสริมศักยภาพทุนในชุมชนและการประกอบอาชีพให้พึ่งตนเองได้
- ผลักดันการสร้างนวัตกรรมการเงินเพื่อสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในรูปแบบธนาคารเพื่อการประกอบอาชีพสำหรับคนยากจน

(2.2) เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรพื้นฐานในการทำกิน โดยเฉพาะการจัดสรรและการให้สิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมโดยชุมชนเป็นกลไกในการจัดการ

- สร้างข้อตกลงร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะธรรมนูญชุมชน

- นำระบบสารสนเทศเชิงภูมิศาสตร์มาใช้เพื่อสอบทานและพิสูจน์สิทธิในการถือครอง
- การทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาการกำหนดแนวเขตที่ดินของรัฐตามข้อเท็จจริง
- จัดระบบทรัพยากรสนับสนุนที่สำคัญให้เข้าถึงที่ดินที่ได้รับสิทธิการจัดสรรให้ใช้ประโยชน์ทำกินในด้านเกษตรกรรมในรูปแบบนิคมเกษตรกรรมเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ปัญหาความยากจน
- พัฒนานวัตกรรมและการกระจายปัจจัยการผลิตเพื่อสร้างอาชีพและกระจายรายได้ในรูปแบบธนาคารที่ดิน
- เปิดโอกาส และสร้างความร่วมมือให้ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เปราะบางทางสิ่งแวดล้อม และพื้นที่ทับซ้อนกับเขตพื้นที่ของรัฐ ร่วมกันอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(3) การหนุนเสริมการพัฒนาโดยใช้ประโยชน์จากทุนที่มองไม่เห็น

- (3.1) เสริมบทบาทความเข้มแข็งภาคประชาสังคมในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาสังคม
- (3.2) ยกกระดับขีดความสามารถองค์กรและเครือข่ายในระดับพื้นที่ให้มีความสามารถในการจัดการตนเองและการพัฒนาสังคม
- (3.3) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบองค์รวมเพื่อสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและนักปฏิบัติการทางสังคม
- (3.4) รื้อฟื้น และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นรากฐานในการสร้างวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง
- (3.5) ส่งเสริมการจัดทำแผนชุมชนแบบบูรณาการมิติสังคม มิติเศรษฐกิจ และมิติสิ่งแวดล้อม โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ และเปิดโอกาสให้ชุมชนกำหนดวิถีชีวิตเพื่อการจัดการตนเอง
- (3.6) ปลุกเร้าการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมซึ่งใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยการสื่อสารสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ
- (3.7) ผลักดันให้ระบบสวัสดิการสังคมมีความเป็นอิสระจากการเมืองและระบบราชการเพื่อให้เป็นระบบสวัสดิการที่มีประสิทธิภาพและมีธรรมาภิบาล

(3.8) ปรับปรุงระบบภาษีเพื่อความเป็นธรรม โดยมุ่งเน้นการสร้างประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีแล้วจึงขยายไปสู่การสร้างภาษีรูปแบบใหม่ที่ลดช่องว่างทางสังคม

(3.9) พัฒนาทุนทางสังคมโดยสร้างเสริมชุมชนสมานฉันท์ที่เน้นระบบความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ และเอื้ออาทร

3.4) ยุทธศาสตร์ (Strategy)

จากข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาสังคมไทย เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนในเชิงรุกจะต้องมีการวางแผนและกรอบทิศทางในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมจึงได้มีการจัดทำแผนและกรอบทิศทางของนโยบายในลักษณะของข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนากลไกส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมของกระทรวงที่จะต้องเป็นเจ้าภาพหลักที่รับผิดชอบโดยตรงโดยเฉพาะกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งเป็นกระทรวงภาคสังคมในการทำหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม การสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคในสังคม การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพและความมั่นคงในชีวิตสถาบันครอบครัวและชุมชน

ดังนั้น ในการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนากลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมจึงได้นำแนวคิดหลักเรื่อง Balanced Scorecard และการจัดทำแผนยุทธศาสตร์มาประกอบกันโดยอาศัยข้อมูลที่มาจากข้อบ่งชี้จากการวิจัยและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาสังคมไทยทั้งในระดับมหภาคและจุลภาคมาประกอบกันเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ฯ

สำหรับการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ฯ สามารถแบ่งมิติในการพิจารณาออกได้เป็น 4 มิติตามกรอบแนวคิด Balanced Scorecard คือ มิติการพัฒนางานองค์กร มิติประสิทธิภาพ มิติคุณภาพการบริการ และมิติประสิทธิผล ซึ่งแผนยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ ประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้

(1) วิสัยทัศน์

“ชีวิตมั่นคง ชุมชนเข้มแข็ง เสมอภาคในโอกาส นำสู่สังคมเป็นธรรม”

(2) ประเด็นยุทธศาสตร์

(2.1) เสริมสร้างเศรษฐกิจฐานชุมชนและการเข้าถึงทรัพยากร

(2.2) หนุนเสริมพลังการพัฒนาสังคมและสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม

(2.3) พัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างหลักประกันความเป็นอยู่

(3) เป้าประสงค์

ซึ่งในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ มีเป้าประสงค์ในแต่ละมิตินี้

(3.1) มิติพัฒนาองค์การ

- ทรัพยากรมนุษย์และผู้นำการเปลี่ยนแปลง
- ระบบสารสนเทศช่วยสนับสนุนการตัดสินใจ
- องค์ความรู้และร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- วิจัยและพัฒนานวัตกรรมสังคม
- สื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างเข้าใจ

(3.2) มิติประสิทธิภาพ

- ระบบการเงินชุมชนเข้มแข็ง
- กฎหมายที่เอื้ออำนวยต่อการจัดสรรทรัพยากรใหม่
- วิธีคิดและวิธีการทำงานที่ชัดเจนบนฐานความไว้วางใจ
- ระบบสนับสนุนความยั่งยืนและลดความเสี่ยง

(3.3) มิติคุณภาพบริการ

- ชุมชนวิถีพอเพียง
- เครือข่ายการพัฒนาและองค์กรชุมชนเข้มแข็ง
- ความรับผิดชอบต่อสังคมบนฐานการมีส่วนร่วม
- ความพึงพอใจในการใช้ชีวิต

(3.4) มิติประสิทธิผล

- เข้าถึงแหล่งทุนได้อย่างทั่วหน้า
- โอกาสได้รับทรัพยากรทั่วถึง
- สังคมประชาธิปไตยบนฐานการพึ่งตนเอง
- สวัสดิการชุมชนเสริมความมั่นใจ
- ความเป็นอยู่มั่นคง

3.5) มาตรการของยุทธศาสตร์

ทั้งนี้ ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนากลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมเป็นไปตามแผนที่ยุทธศาสตร์ และปรากฏรายละเอียดของมาตรการต่าง ๆ ที่สามารถกำหนดเป็นโครงการ วัตถุประสงค์ แนวทางการดำเนินงาน กลุ่มเป้าหมาย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงรายละเอียดมาตรการตามข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
A1) เข้าถึงแหล่งทุนได้อย่างทั่วหน้า	1. การเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการแหล่งทุนให้มีประสิทธิภาพ	การเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งทุนแบบสากลให้คณะกรรมการในระดับพื้นที่	เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทักษะรวมทั้งหลักการบริหารจัดการแหล่งทุนที่เป็นมาตรฐานสากลให้คณะกรรมการ	-การอบรมแบบเข้มข้น -การให้คำปรึกษาแนะนำ และเป็นพี่เลี้ยง	-คณะกรรมการบริหารจัดการแหล่งทุนชุมชน -ชุมชนที่ประสบปัญหาในการเข้าถึงแหล่งทุน	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		การพัฒนาและยกระดับกองทุนในชุมชน	เพื่อการเพิ่มโอกาสให้ผู้มีรายได้น้อยได้มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนรวมทั้งเป็นการสนับสนุนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน	-การสนับสนุนเงินงบประมาณโดยการสมทบให้กับกองทุนในชุมชน -การสร้างองค์ความรู้ทางการเงินในรูปแบบของสถาบันการเงินรายย่อย	ชุมชนที่ประสบปัญหาในการเข้าถึงแหล่งทุน	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
	2. สร้างบรรยากาศการออมและส่งเสริมการลงทุนเพื่อความเข้มแข็ง	การกระตุ้นสำนึกรักการออม	เพื่อการเพิ่มขีดความสามารถของแหล่งทุนชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจ และบรรเทาความเดือดร้อนตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลจนถึงระดับชุมชนด้วยการส่งเสริมการออมเงินและการสร้างวินัยทางการเงินของชุมชนให้เข้มแข็ง	-การจัดประกวดเพื่อสนับสนุนการรักการออมตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลจนถึงระดับชุมชน -การให้รางวัลเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจในการออม	ชุมชนที่ประสบปัญหาในการเข้าถึงแหล่งทุน	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		การสร้างแรงจูงใจในการลงทุนเพื่อพัฒนาสัมมาอาชีพ	เพื่อกระตุ้นให้เกิดการแข่งขันการลงทุนในการสร้างอาชีพ และรายได้	-การจัดกิจกรรมพัฒนาช่องทางการตลาดเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้	ชุมชนที่ประสบปัญหาในการเข้าถึงแหล่งทุน	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
				-การสร้างองค์ความรู้ที่ตรงกับตลาดแรงงาน		สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
A2) โอกาสได้รับทรัพยากรทั่วถึง	1. การปฏิรูปโครงสร้างการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	การพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ	เพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนได้ด้วยตนเอง	-การอบรมและจัดเสวนาให้ความรู้เรื่องบทบาทของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ -การจัดกิจกรรมระดมสมองเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างท้องถิ่นกับ ชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	ชุมชนที่ประสบปัญหาการจัดการโอกาสได้รับทรัพยากรทั่วถึง -องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		การเสริมสร้างพลังเครือข่ายในการบริหาร	เพื่อสร้างภาคีเครือข่ายในการบริหาร	-การประสานงานและทำความเข้าใจกับ	-ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงานปลัดกระทรวง

				-การผลักดันให้ท้องถิ่นและชุมชนมีบทบาท อำนาจหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม		
--	--	--	--	--	--	--

ตารางแสดงรายละเอียดมาตรการตามข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
	2. ส่งเสริมการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	การสำรวจและพลิกฟื้นทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์	เพื่อแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและเผื่อไว้ไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายซึ่งเป็นฐานสำคัญในการรักษาคุณภาพของชีวิตเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตในท้องถิ่นของตน และเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศต่อไป	-การจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อทำการสำรวจทรัพยากรที่มีชุมชน -การจัดกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ให้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	ชุมชนที่ประสบปัญหาการขาดโอกาสได้รับทรัพยากรทั่วถึง	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการระบบนิเวศชุมชน	เพื่อส่งเสริมการนำภูมิปัญญามาเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และจัดระบบนิเวศภายในชุมชนได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน	-การถอดบทเรียนและสังเคราะห์รูปแบบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ -จัดทำชุมชนต้นแบบนาร่องการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการระบบนิเวศชุมชน	-ชุมชนที่ประสบปัญหาการขาดโอกาสได้รับทรัพยากรทั่วถึง -องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
	3. สนับสนุนการพัฒนาสร้างพื้นที่รูปธรรมในการจัดการที่ดิน	การศึกษา สำรวจ และวิเคราะห์ชุมชน เพื่อการวางแผนพัฒนาชุมชน	เพื่อให้ชุมชนได้รู้จักชุมชนของตนเองมากขึ้น ผ่านการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลด้านต่าง ๆ ของชุมชน เช่น ด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม รวมทั้งความต้องการและปัญหาของชุมชน ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการวางแผนพัฒนาชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน อันจะก่อให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นและเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน	-การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ -การสนับสนุนและส่งเสริมการวิเคราะห์ชุมชนและจัดทำแผนชุมชน	-ชุมชนที่ประสบปัญหาการขาดโอกาสได้รับทรัพยากรทั่วถึง -องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการจัดทำแผนที่ชุมชน	เพื่อเสริมสร้างทักษะและสามารถทำแผนที่ชุมชนได้	-การอบรมเชิงปฏิบัติการ	-ชุมชนที่ประสบปัญหาการขาดโอกาสได้รับทรัพยากรทั่วถึง -องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		ส่งเสริมการจัดการและการจัดสรรการใช้	เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักมีเหตุผล	-การรณรงค์กับชุมชนที่ ไม่มีความ	-ชุมชนที่ประสบปัญหาการ	สำนักงานปลัดกระทรวง

				-การประกวดเพื่อสร้างต้นแบบและนำ ต้นแบบมาถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อ เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	-องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน (องค์การมหาชน)
--	--	--	--	--	---------------------------	---

ตารางแสดงรายละเอียดมาตรการตามข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
A3) สังคม ประชากร บนฐานการ พึ่งตนเอง	1. ปรับโครงสร้างอำนาจการ พัฒนาสังคมสู่ภาคประชาสังคม	ส่งเสริมการปฏิรูปการกระจายอำนาจเพื่อ เสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพการจัดการ ตนเองของชุมชนท้องถิ่น	เพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นให้ชุมชนมีส่วน ร่วมในการจัดการและพัฒนาท้องถิ่นของ ตนเอง	-การประสานงานกับหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องและผลักดันให้มีการเพิ่ม บทบาทและอำนาจให้ชุมชนสามารถ ดำเนินการบริหารจัดการชุมชนของ ตนเองได้ -การใช้ระบบพี่เลี้ยงในชุมชน	ชุมชนที่ประสบปัญหาการ ขาดการมีสังคมประชากร	สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคม และ ความมั่นคงของมนุษย์ สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน (องค์การมหาชน)
		การเสริมสร้างขบวนการพัฒนาชุมชน 3 ขา	เพื่อสร้างภาคีเครือข่ายและสร้างพลังร่วมใน การพัฒนาชุมชนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน	-การทำงานแบบบูรณาการร่วมกันทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคม และ ความมั่นคงของมนุษย์ สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน (องค์การมหาชน)
	2. เสริมสร้างพลังประชาชนเพื่อ การพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง	การเสริมสร้างบรรยากาศการพัฒนา ชุมชนด้วยกระบวนการกลุ่ม	เพื่อการกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดการ รวมกลุ่มและร่วมมือกันพัฒนาชุมชนของ ตนเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม	-การพัฒนาความเข้มแข็งให้กับกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชน -การผลักดันให้เกิดการใช้กระบวนการ กลุ่มในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน และกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน	ชุมชนที่ประสบปัญหาการ ขาดการมีสังคมประชากร	สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคม และ ความมั่นคงของมนุษย์
		ส่งเสริมและระดมการมีส่วนร่วมในการ พัฒนาชุมชน	เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกให้เกิดความรู้สึกเป็น ส่วนหนึ่งของชุมชนและเกิดความต้องการที่ จะพัฒนาชุมชนของตนเองด้วยตนเอง	-การจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้คนเกิดการระเบิดจากข้างในเกิด ความรู้สึกรักและหวงแหนชุมชน -การเปิดพื้นที่สาธารณะให้คนในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการ ดำเนินการพัฒนาชุมชนของตนเองเพื่อ ลดการพึ่งพิงจากภาครัฐ	ชุมชนที่ประสบปัญหาการ ขาดการมีสังคมประชากร	สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคม และ ความมั่นคงของมนุษย์

ตารางแสดงรายละเอียดมาตรการตามข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
A4) สวัสดิการ ชุมชนเสริม ความมั่นใจ	1. การเสริมสร้างระบบสวัสดิการ ชุมชนให้ครอบคลุมกับกลุ่มเป้าหมาย ได้ในวงกว้าง	การพัฒนาสวัสดิการ “ระบบการออม พันธมิตร”	เพื่อส่งเสริมให้เกิดการผสานสวัสดิการ ชุมชน เข้าด้วยกันแบบ 1: 1	การเชื่อมโยงกองทุนและสวัสดิการ ชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน -การสนับสนุนงบประมาณโดยการ สมทบกับกองทุนตามความสามารถใน การพึ่งพาตนเอง กล่าวคือ กองทุนใด พึ่งพาตนเองได้มากก็จะได้รับเงินสมทบ มากตามไปด้วย	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	กรมพัฒนาสังคมและ สวัสดิการ
		วิถีวัฒนธรรมชุมชนสู่การพัฒนา สวัสดิการชุมชนโดยชุมชนเพื่อชุมชน	เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนผลิต สวัสดิการเองโดยใช้ทุนชุมชนที่อยู่บนฐาน วัฒนธรรมมาจัดเป็นสวัสดิการที่มีความ ครอบคลุมคนในชุมชนทั้ง 3 วัย คือ วัยเด็ก วัยแรงงาน วัยผู้สูงอายุ รวมทั้งผู้พิการและ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม	การใช้ทุนทางวัฒนธรรมสร้างระบบ เครือข่ายความมั่นคงทางสังคม	-ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง -ชุมชนที่ประสบปัญหาด้าน ระบบสวัสดิการชุมชน	-กรมพัฒนาสังคมและ สวัสดิการ -สำนักงานส่งเสริมสวัสดิ ภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ -สำนักงานส่งเสริมและ พัฒนาคุณภาพชีวิตคน พิการแห่งชาติ
	2. เสริมสร้างการบริหารจัดการ สวัสดิการชุมชน	การสนับสนุนการใช้ต้นทุนทางสังคมใน การบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน	เพื่อการกระตุ้นและส่งเสริมให้คนในชุมชน มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสวัสดิการ ของชุมชนด้วยตนเอง	-การผลักดันให้มีการผลัดเปลี่ยน หมุนเวียน คณะกรรมการบริหาร จัดการสวัสดิการชุมชน -การจัดเวทีในระดับชุมชนเพื่อเปิดรับ ฟังความคิดเห็น	ชุมชนที่ประสบปัญหาด้าน ระบบสวัสดิการชุมชน	สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนา สังคม และ ความมั่นคงของมนุษย์
		การพัฒนาสมรรถนะคณะกรรมการ สวัสดิการชุมชนและสมาชิก	เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ รวมทั้งหลักการบริหารจัดการสวัสดิการ ชุมชนให้แก่คณะกรรมการสวัสดิการชุมชน และสมาชิก	-การอบรม -การให้คำปรึกษา แนะนำ	-คณะกรรมการสวัสดิการ ชุมชนและสมาชิก -ชุมชนที่ประสบปัญหา ระบบ สวัสดิการชุมชน	กรมพัฒนาสังคมและ สวัสดิการ

ตารางแสดงรายละเอียดมาตรการตามข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
A5) ความเป็นอยู่ มั่นคง	1. การสร้างที่อยู่อาศัยที่มั่นคง สำหรับชุมชนที่ยังประสบ ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยมั่นคง และผู้ที่ยังช่วยเหลือตนเอง ไม่ได้	การจัดทำบ้านสงเคราะห์สำหรับกลุ่มผู้มี รายได้น้อย	เพื่อสร้างบ้านสงเคราะห์ให้กับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ได้มี ที่อยู่อาศัยและความเป็นอยู่ ที่ มั่นคง	-การสร้างบ้านสงเคราะห์ -การจัดตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนชุมชนที่ กึ่งพึ่งพาตนเองซึ่งชุมชนระดมทุนภายใน ชุมชนและสมทบจากหน่วยงานในการ สร้างบ้าน	ชุมชนที่ประสบปัญหาใน เรื่องการขาดที่อยู่อาศัย มั่นคง	-การเคหะแห่งชาติ -สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
	2. การสนับสนุนให้กับชุมชนที่ สามารถพึ่งพาตนเองได้ แต่ยัง ขาดปัจจัยสำคัญเพื่อการอยู่ อาศัย	การจัดหา และจัดสรรที่ดิน วัสดุอุปกรณ์ การก่อสร้างรวมทั้งระบบสาธารณูปโภค หรือบริการอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการอยู่ อาศัย	เพื่อสนับสนุนการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ ทรัพยากรที่มีความจำเป็นต่อการอยู่อาศัย โดยเฉพาะที่ดิน รวมทั้งระบบสาธารณูปโภค หรือบริการอื่น ๆ ที่จำเป็น เพื่อให้มีสภาพ การอยู่อาศัยที่ดีขึ้น	-การประสานการจัดหาที่ดินเพื่อการอยู่ อาศัย -หนุนเสริมโครงการบ้านมั่นคงโดยการ จัดสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยและ สิ่งอำนวยความสะดวกให้มีความ เหมาะสม	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	-การเคหะแห่งชาติ -สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
B1) ชุมชนวิถี พอเพียง	1. ส่งเสริมการจัดการชุมชน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	เสริมสร้างวิถีมั่นคงด้วยชุมชนพอเพียง	เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนนำแนวคิดปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต และแก้ไขปัญหาของชุมชน	-การนำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เป็นแนวทางใน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับ ปัจเจกบุคคลไปจนถึงระดับชุมชน	ชุมชนที่ยังประสบปัญหา ความยากจนและขาดการ นำแนวทางเศรษฐกิจ พอเพียงมาใช้	สำนักงานปลัดกระทรวงการ พัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์
		การเกษตรวิถีพอเพียงบนพื้นฐานภูมิ ปัญญาชุมชน	เพื่อส่งเสริมการนำเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้ใน การประกอบอาชีพ	การประสานงานและส่งเสริมให้ชุมชน เปลี่ยนวิถีการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมมาใช้รูปแบบของชุมชน เกษตรอินทรีย์	ชุมชนที่ยังประสบปัญหา ความยากจนและขาดการ นำแนวทางเศรษฐกิจ พอเพียงมาใช้	สำนักงานปลัดกระทรวงการ พัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์
	2. ส่งเสริมชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	การพัฒนาทักษะในการพัฒนาชุมชนตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	เพื่อเสริมสร้างทักษะและการประยุกต์ใช้ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนา ชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน	-การอบรมเชิงปฏิบัติการ -การให้คำปรึกษาแนะนำ ผลักดันให้นำ แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาบรรจุใน แผนชุมชน	ชุมชนที่ยังประสบปัญหา ความยากจนและขาดการ นำแนวทางเศรษฐกิจ พอเพียงมาใช้	สำนักงานปลัดกระทรวงการ พัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์
		การถ่ายทอดประสบการณ์การใช้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการพัฒนา ของหมู่บ้านต้นแบบสู่หมู่บ้านอื่น	เพื่อเป็นการขยายผลความสำเร็จการใช้ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการ พัฒนาชุมชนไปยังหมู่บ้านและชุมชนอื่นให้ เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน	-การศึกษาดูงาน -การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้	ชุมชนที่ยังประสบปัญหา ความยากจนและ ขาดการ นำแนวทางเศรษฐกิจ พอเพียงมาใช้	สำนักงานปลัดกระทรวงการ พัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์

ตารางแสดงรายละเอียดมาตรการตามข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
B2) เครือข่ายการพัฒนาและองค์กรชุมชนเข้มแข็ง	1. ส่งเสริมการพัฒนา รูปแบบและกลไกการขับเคลื่อนองค์กรชุมชน	การผสมและขยายภาคีเครือข่ายในการพัฒนาชุมชน	เพื่อการสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน	-การจัดตั้งเครือข่ายและองค์กรชุมชน -การพัฒนาขีดความสามารถให้กับองค์กรชุมชน สภาองค์กรชุมชน และเครือข่าย การทำงานแบบมีส่วนร่วม -การจัดเวทีให้มีการแลกเปลี่ยน และประชุมระหว่างองค์กรชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน -การสร้างจิตอาสาพัฒนาในระดับชุมชน	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
	2. การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เครือข่ายและองค์กรชุมชนเพื่อสร้างพลังในการเกื้อกูลและพัฒนาชุมชน	การนำแนวคิดและวิธีการจัดการชุมชนที่ประสบผลสำเร็จไปพัฒนาและประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทชุมชนของตนเอง	เพื่อเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์และขยายผลความสำเร็จไปยังชุมชนอื่นเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคม	การถ่ายทอดบทเรียนและการทดลองปฏิบัติ	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาการสร้างเครือข่ายการพัฒนาและองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
B3) ความรับผิดชอบต่อสังคมบนฐานการมีส่วนร่วม	1. การปลูกจิตสำนึกร่วมรับผิดชอบต่อสังคม	การส่งเสริมบทบาทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคมในทุกระดับ	เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม	-การสร้างผู้นำรุ่นใหม่ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งผู้นำกลุ่มเฉพาะ เช่น กลุ่มเยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ เป็นต้น ให้ความรับผิดชอบต่อสังคม -การบ่มเพาะผู้นำให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม -การให้รางวัล และคัดเลือกผู้นำคนรุ่นใหม่ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	-สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ -สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว -สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ
	2. การเชื่อมโยง CSR ภาครัฐกิจสู่ภาคประชาชน	การประยุกต์ใช้หลักความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชน	เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักและมีจิตสำนึกร่วมรับผิดชอบต่อสังคม	-การผลักดันให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งหรือเชื่อมโยงภาคเอกชน เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนการพัฒนาสังคมในระดับชุมชนให้มีความเข้มแข็ง	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
				-การคัดเลือกและให้รางวัลเชิดชูเกียรติ		

--	--	--	--	--	--	--

ตารางแสดงรายละเอียดมาตรการตามข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
B4) ความพึงพอใจในการใช้ชีวิต	1. การพัฒนาและเสริมสร้างมาตรฐานคุณภาพชีวิตของประชาชน	การศึกษา สํารวจ วิเคราะห์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน	เพื่อทราบถึงวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	-การสำรวจชุมชน	-ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง -ชุมชนที่ยังประสบปัญหาความคาดหวังในการใช้ชีวิต	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขและการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ระดับชุมชน	เพื่อกำหนด และจัดทำเป็นเกณฑ์ในการชี้วัดระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	-การวิจัยและพัฒนา	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
	2. การเสริมสร้างขีดความสามารถการบริหารทุนชุมชน	การเพิ่มขีดความสามารถและทักษะในการบริหารทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมและทุนมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ	เพื่อให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการบริหารทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมและ ทุนมนุษย์	-การอบรมเชิงปฏิบัติการ -การทำ pilot Study	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาด้านการขาดความคาดหวังในการใช้ชีวิต	-สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
C1) ระบบการเงินชุมชนเข้มแข็ง	1. พัฒนาระบบการเงินชุมชนให้เข้มแข็ง	การพัฒนาระบบการเงินชุมชนด้วยเทคนิคต่าง ๆ	เพื่อเสริมสร้างระบบการเงินชุมชนให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล	-การอบรมให้ความรู้เทคนิคด้านการจัดทำบัญชี การบริหารการเงิน การตรวจสอบบัญชี และการพัฒนาระบบการบริหารการเงินชุมชน -การให้คำปรึกษา แนะนำ	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
		ส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนด้วยหลักธรรมาภิบาล	เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของสถาบันการจัดการเงินทุนของชุมชนมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้เพื่อการสร้างความน่าเชื่อถือ และสร้างความไว้วางใจ	-การจัดทำแผนแม่บทการดำเนินงานของสถาบันการจัดการเงินทุน -การสอดแทรกกิจกรรมเพื่อณรงค์การทุจริตคอร์รัปชัน -การให้รางวัลกับบุคคลที่มีธรรมาภิบาลในการทำงาน	-ชุมชนที่ยังประสบปัญหาด้านระบบการเงิน	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
	2. เสริมสร้างข้อตกลงร่วมกันในระบบการเงินชุมชนให้มีประสิทธิภาพ	การจัดทำกฎ กติกา การเงินระดับชุมชน	เพื่อเป็นแนวทางในการยึดถือและพึงปฏิบัติตามร่วมกัน	-การจัดทำมาตรฐาน การบริหารและระบบการเงินในชุมชน	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาด้านระบบการเงินชุมชน	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)

ตารางแสดงรายละเอียดมาตรการตามข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
		การพัฒนาระบบการตรวจสอบระบบการเงินชุมชนด้วยมาตรการของชุมชน	เพื่อให้ชุมชนสามารถกำหนดรูปแบบวิธีการตรวจสอบระบบการเงินชุมชนได้ด้วยตนเอง	-การอบรมเชิงปฏิบัติการ -การจัดตั้งและพัฒนากลไกในการตรวจสอบและส่งเสริมให้มีการตรวจสอบเกิดขึ้น	-ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
C2) กฎหมายที่เอื้ออำนวยต่อการจัดสรรทรัพยากร	1. การผลักดันการปฏิรูปกฎหมายด้านที่ดินเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและสร้างความมั่นคงของมนุษย์	ส่งเสริมการจัดทำแผนแม่บทการปฏิรูปที่ดินโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	เพื่อส่งเสริมให้เกิดการปฏิรูปที่ดินโดยชุมชนทั้งระบบเพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน	-การประสานงาน -การจัดทำแผนแม่บทการปฏิรูปที่ดิน	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาการขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		ส่งเสริมกระบวนการปฏิรูปที่ดินโดยชุมชน	เปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถเป็นผู้กำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์จากที่ดิน	-การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง -การทำความเข้าใจร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง -การให้คำปรึกษา แนะนำ	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาการขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		การศึกษา วิเคราะห์กฎหมาย รวมถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะที่ดินทำกินเพื่อนำไปสู่แนวทางในการปรับปรุงกฎหมาย	เพื่อทำความรู้ ความเข้าใจ และรู้เท่าทันข้อกฎหมายที่เป็นประโยชน์ และข้อกฎหมายที่ขัดประโยชน์ในการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม	-การศึกษา และวิเคราะห์กฎหมาย -การจัดทำข้อเสนอพิจารณาร่างแก้ไขข้อกฎหมาย	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาการขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
	2. การบริหารจัดการการจัดสรรและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร	การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการจัดการและครอบครองที่ดิน	เพื่อให้การกำกับดูแลและการจัดการครอบครองที่ดินมีความเรียบร้อย ลดความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง	-การสำรวจ และรวบรวมข้อมูลการใช้ประโยชน์ จากที่ดินทั่วประเทศ -การจัดทำแผนแม่บทในการจัดสรรและการครอบครองที่ดิน	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาการขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		การจัดสรรสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินและการบริหารการใช้ที่ดินเพื่อผู้เดือดร้อน	เพื่อการให้สิทธิแก่ชุมชนในการใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อทำกิน	-การประสานและจัดสรรที่ดินให้กลุ่มผู้เดือดร้อน -การผลักดันให้เกิดการรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	-ชุมชนที่ยังประสบปัญหาการขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร และกลุ่มผู้เดือดร้อนไม่มีที่ดินทำกิน -ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

ตารางแสดงรายละเอียดมาตรการตามข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
C3) วิธิตัดและวิธี การ ทำ งาน ที่ชัดเจนบนฐานความไว้วางใจ	1. เสริมสร้างการวางกรอบและทิศทางการทำงานอย่างชัดเจน	การส่งเสริมการจัดทำแผนชุมชนสู่การปฏิบัติ	เพื่อให้ชุมชนมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม	-การถ่ายทอดความรู้และ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ -การส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนชุมชน	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาการขาดวิธิตัดและวิธีการทำงานที่ชัดเจนบนฐานความไว้วางใจ	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
		การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการบูรณาการขับเคลื่อนแผนชุมชนเข้ากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อ ความเข้มแข็งของชุมชนและเอาชนะความยากจน	เพื่อขยายแนวทางการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาชุมชนให้ได้ในวงกว้าง	-การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับท้องถิ่น และส่วนราชการ	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
	2. พัฒนาวิธิตัดวิเคราะห์ กำหนดทางเลือกของชุมชนด้วยชุมชน	เสริมสร้างกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบผ่านการจัดเวทีสาธารณะ	เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ด้วยตนเอง	-การจัดเวทีและเปิดพื้นที่สาธารณะในการแสดงออกทางความคิดเห็น -การเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงระบบ	-ชุมชนที่ไม่มีความเข้มแข็ง	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
C4) ระบบสนับสนุนความยั่งยืนและลดความเสี่ยง	1. พัฒนาระบบเฝ้าระวังชุมชน	ส่งเสริมระบบการติดตามความเสี่ยง	เพื่อให้เกิดการนำผลจากการปฏิบัติงานในส่วนต่าง ๆ มาทำการวิเคราะห์ และทบทวนการปฏิบัติงาน เพื่อส่งสัญญาณความเสี่ยง	-การพัฒนาระบบการติดตามความเสี่ยง -การจัดทำรายงานสถานการณ์ความเสี่ยง ทางสังคม	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาด้านความเสี่ยงใน การพัฒนาชุมชน	
		ส่งเสริมการจัดทำแผนการบริหารความเสี่ยงชุมชน	เพื่อป้องกันความเสี่ยงและโอกาสผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้กับชุมชน	การบริหารความเสี่ยง	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	
	2. การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในการบริหารความเสี่ยง	การเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารความเสี่ยงของชุมชน โดยเฉพาะความเสี่ยงทางสังคม	เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการบริหารความเสี่ยงโดยเฉพาะความเสี่ยงทางด้านสังคม	-การอบรมเชิงปฏิบัติการ -การสร้างศักยภาพของชุมชนในการบริหาร ความเสี่ยง (Capacity Building)	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาด้านความเสี่ยงในการพัฒนาชุมชน	
D1) ทรัพยากรมนุษย์และผู้นำการ	1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และ	การพัฒนาศักยภาพเสริมสร้างความ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง	เพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิธิตัด พฤติกรรม	-การอบรม -การจัดลงสถานการณ์เพื่อ	-ชุมชนที่ยังขาดผู้นำที่มีความเข้มแข็ง -ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม องค์กร เครือข่าย เจ้าหน้าที่ภาครัฐ	สำนักงานปลัดกระทรวงการ

--	--	--	--	--	--	--

ตารางแสดงรายละเอียดมาตรการตามข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
	2. การพัฒนาบุคลากรของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	การบ่มเพาะนักพัฒนาปฏิบัติการสังคม	เพื่อการพัฒนาทักษะของบุคลากรของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในการทำงานพัฒนาสังคมได้อย่างเชิงรุกและมีความเป็นมืออาชีพ	-การอบรม -การเพิ่มขีดความสามารถและทักษะในการทำงานพัฒนาสังคมร่วมกับชุมชนและกลุ่มคนได้อย่างหลากหลาย -เสริมสร้างเทคนิคและเครื่องมือการทำงานร่วมกับชุมชนและเทคนิคการพัฒนาสังคมในรูปแบบใหม่ ๆ	บุคลากรของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในส่วนภูมิภาค	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		เตรียมความพร้อมผู้นำรุ่นใหม่สู่การพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง	เพื่อการค้นหาและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ให้มีทักษะพร้อมรับการทำงานพัฒนาชุมชน	-การจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อค้นหาผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่	-ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มองค์กร เครือข่ายเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชน	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
D2) ระบบสารสนเทศช่วยสนับสนุนการตัดสินใจ	1. การบริหารจัดการระบบสารสนเทศชุมชนเพื่อยกระดับการพัฒนาสังคม	การเพิ่มขีดความสามารถการบริหารจัดการข้อมูลเพื่อการพัฒนาสังคม	การเชื่อมต่อสารสนเทศที่มีอยู่และการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลที่มีอยู่เพื่อจัดทำเป็นสารสนเทศในด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	-การวางระบบสารสนเทศเตือนภัย	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาด้านระบบสารสนเทศช่วยสนับสนุนการตัดสินใจ	
	2. ส่งเสริมการนำข้อมูลสารสนเทศของชุมชนไปใช้เพื่อการพัฒนาสังคม	สนับสนุนการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) เพื่อการแสดงให้เห็นถึงสถานการณ์และสภาพปัญหาทางสังคม	เพื่อยกระดับการบริหารจัดการระบบข้อมูลสารสนเทศชุมชนในการพัฒนาชุมชน	-การจัดทำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ที่แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์และสภาพปัญหาทางสังคมเช่น GIS เรื่องการกระจายตัวและความครอบคลุมของระบบสวัสดิการชุมชน GIS ด้านเครือข่ายประชาสังคม GIS ในเรื่องของความ ขาดแคลนและการขาด ที่อยู่อาศัยที่ถาวร GIS ในเรื่องของ การขาดแคลนทรัพยากรและที่ดินทำกิน	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาด้านระบบสารสนเทศช่วยสนับสนุนการตัดสินใจ	
		การส่งเสริมการพัฒนาตัวชี้วัดให้ครอบคลุมทุกมิติในระดับพื้นที่	เพื่อกำหนด และจัดทำเป็นเกณฑ์ในการชี้วัดถึงการมีระดับของการพัฒนาชุมชนและนำมาจัดทำเป็นฐานข้อมูลเพื่อประกอบการ	-การวิจัย -ออกแบบและพัฒนากระบวนการข้อมูล	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

--	--	--	--	--	--	--

ตารางแสดงรายละเอียดมาตรการตามข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
D3) องค์ความรู้และ ร่วมกันแลกเปลี่ยน เรียนรู้	1. การพัฒนากลไกการ จัดการความรู้เพื่อการ พึ่งพาตนเอง	การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการ พึ่งตนเองจากการถอดบทเรียนจาก ประสบการณ์เพื่อจัดการความรู้ตาม บริบทของชุมชน	เพื่อเสริมสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการ พึ่งตนเองของชุมชน	การถ่ายทอดประสบการณ์และบทเรียน ไปสู่ชุมชนที่ ไม่มีความเข้มแข็ง	ชุมชนที่ประสบปัญหาด้าน กระบวนการเรียนรู้	สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์
		การจัดประชุมวิชาการเรื่องของการแก้ไข ปัญหาความยากจนและการสร้างความ เป็นธรรมในสังคม	เพื่อรวบรวมองค์ความรู้และแลกเปลี่ยนองค์ ความรู้เพื่อ ต่อยอดองค์ความรู้ใหม่	การจัดประชุมวิชาการ	ชุมชนที่ประสบปัญหาด้าน กระบวนการเรียนรู้	สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์
	2. ส่งเสริมการบริหาร จัดการความรู้ของชุมชน	การพัฒนาและจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เพื่อ รวบรวมและเผยแพร่องค์ความรู้ของ ชุมชน	เพื่อการรวบรวมและยกระดับองค์ความรู้ ของชุมชนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างชุมชน	-การจัดทำ Web block เรื่องการ จัดการความรู้เพื่อให้ชุมชนเข้าถึงได้ -	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์
		การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่าง ชุมชน	เพื่อให้เกิดแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์จากการทำงาน	การจัดให้มีชุมชนนักปฏิบัติการ (Community of practice : Cop) ใน ระดับพื้นที่ จังหวัด และภาค	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์
D4) วิจัยและพัฒนา นวัตกรรมสังคม	1. การพัฒนากลไกการ ทำงานวิจัย	การเสริมสร้างนักวิจัยชุมชนเพื่อต่อยอด องค์ความรู้การพัฒนาชุมชนอย่าง สร้างสรรค์	เพื่อส่งเสริมให้มีโครงการวิจัยในระดับชุมชน โดยนักวิจัยในชุมชน	-การวิจัย -การสนับสนุนองค์ความรู้ -การประกวดนวัตกรรมทางสังคมที่เน้น การแก้ไขปัญหาความยากจนและสร้าง ความเป็นธรรมที่มีชุมชนเป็นฐาน	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	
		การส่งเสริมเครือข่ายงานวิจัย	เพื่อการประสานและสร้างความร่วมมือใน การทำงานวิจัยร่วมกับสถาบันการศึกษาให้ มีสถาบันการวิจัยทางสังคมเพื่อการพัฒนา สังคม	-การประสานและสร้างความร่วมมือ ทางการวิจัย -การสนับสนุนจัดตั้งสถาบันวิจัยทาง สังคม -การสนับสนุนองค์ความรู้ -การสนับสนุนงบประมาณในการทำ	-ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง -สถาบันการศึกษา -กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์	

	2. ส่งเสริมและพัฒนา ความรู้ใหม่เพื่อสร้าง นวัตกรรมทางสังคม	การถ่ายทอดบทเรียนจากประสบการณ์ งานวิจัยชุมชนต้นแบบสู่การพัฒนาชุมชน	เพื่อส่งเสริมให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ที่ ได้มาจากการนำผลการวิจัยมาใช้ในการ พัฒนาชุมชน	การถอดบทเรียนนวัตกรรมทางสังคม จากต่างประเทศ	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	

ตารางแสดงรายละเอียดมาตรการตามข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
		ส่งเสริมและสนับสนุนการทำวิจัยชุมชน	เพื่อส่งเสริมให้เกิดการใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน	การวิจัย	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
D5) สื่อสารเพื่อการพัฒนอย่างเข้าใจ	1. สร้างกระบวนการสื่อสารชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงสังคม	การพัฒนาระบบและปรับปรุงการสื่อสารแบบ มีส่วนร่วม	เพื่อการพัฒนาและประสานช่องทางการสื่อสารให้เกิดกระบวนการไหลเวียนข้อมูล เกิดการกระจายข้อมูล และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน	การออกแบบและพัฒนากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
	2. การพัฒนาสื่อท้องถิ่น	การบ่มเพาะอาสาสมัครนักข่าวท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาสังคม	เพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารสาธารณะ	การจัดกิจกรรมอาสาสมัครนักข่าวท้องถิ่น	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		การผลิตสารและสร้างความเข้าใจในการพัฒนาเพื่อให้เกิดการสร้างกลุ่มและเครือข่ายในระดับชุมชนในการพึ่งตนเอง	เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ รวมทั้งทักษะในการผลิตสารให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล	การอบรมเชิงปฏิบัติการ	ชุมชนที่ประสบปัญหาด้านการสื่อสารชุมชน	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

3.6) ข้อพิจารณาในการนำข้อเสนอเชิงนโยบายและข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ

ข้อเสนอเชิงนโยบายและข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคทางสังคมที่จัดทำขึ้นมาจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ที่เป็นอยู่ ประกอบกับสภาพที่ควรจะเป็นจากพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ ถึงแม้ว่าข้อมูลดังกล่าวไม่อาจเป็นตัวแทนของสถานการณ์และสภาพทั้งหมดได้ แต่ก็ถือว่าเป็นภาพสะท้อน (Reflection) ที่สามารถนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อเสนอเพื่อเป็นกรอบที่กำหนดทิศทางและแนวทางในการพัฒนาสังคมของประเทศได้

แต่อย่างไรก็ตามการจะทำให้ข้อเสนอเชิงนโยบายและข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ดังกล่าวเกิดผลในทางปฏิบัติและบรรลุเป้าประสงค์ในการสร้างสังคมที่เป็นธรรมและเสมอภาคนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงเงื่อนไขในการขับเคลื่อนข้อเสนอไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งมีข้อพิจารณา 5 ประการดังนี้

(1) จุดเน้นของข้อเสนอ (Focal Point)

หากพิจารณาข้อเสนอเชิงนโยบายและข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ดังกล่าวอย่างถี่ถ้วนจะพบว่าข้อเสนอทั้งสองมุ่งไปสู่การสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคทางสังคมโดยการแก้ไขปัญหาความยากจนและการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการยังชีพและประกอบอาชีพ โดยมีจุดเน้นที่สำคัญร่วมกัน 5 ประเด็นคือ 1) การใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือนำทางการพัฒนาสังคมในระดับชุมชน 2) การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ระบบสวัสดิการชุมชนเพื่อหนุนเสริมความมั่นคงในชีวิต 3) การพัฒนาระบบกองทุนเพื่อการประกอบอาชีพจากการออมเพื่อสร้างโอกาสในการเป็นแหล่งสร้างงานสร้างรายได้ 4) การสร้างความมั่นคงในการมีที่อยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย และ 5) การเสริมโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่เป็นปัจจัยหลักในการประกอบอาชีพโดยเฉพาะสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมของชุมชน ซึ่งในการขับเคลื่อนการปฏิบัติตามข้อเสนอเชิงนโยบายและข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ ผู้วิจัยได้เสนอคู่มือการปฏิบัติงานโดยมีเนื้อหาครอบคลุมประเด็นดังกล่าวแล้ว แต่อย่างไรก็ตามควรนำประเด็นทั้ง 5 ไปใช้เลือกโครงการที่ปรากฏอยู่ในข้อเสนออย่างน้อยประเด็นละ 1 โครงการให้เป็นโครงการสำคัญ (flagship project) ที่ต้องดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ

(2) กลไกในการขับเคลื่อนข้อเสนอ (Mechanism)

การดำเนินการตามข้อเสนอเชิงนโยบายและข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์จำเป็นต้องมีการกำหนดกลไกในการขับเคลื่อนให้ชัดเจน เพื่อเป็นศูนย์รวมความรับผิดชอบ (Responsibility Center) ที่ใช้ผลสัมฤทธิ์ในภาพรวมเป็นเครื่องมือวัดผลความสำเร็จในการดำเนินงาน ซึ่งกลไกในการขับเคลื่อนข้อเสนอนี้ควรกำหนดใน 2 ระดับ คือ ระดับมหภาคซึ่งกำกับดูแลการแปลง

กลไกระดับมหภาคหรือ คณะกรรมการกำกับนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคทางสังคม มีบทบาทหน้าที่ในการผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายให้เป็นวาระเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการ และผลักดันให้เกิดการแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่แผนงานและโครงการในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงานและประเมินผลสัมฤทธิ์ของนโยบายและยุทธศาสตร์โดยรายงานให้รัฐบาลและสาธารณชนได้รับทราบ

คณะกรรมการกำกับนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคทางสังคม ควรประกอบไปด้วยผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ กระทรวงมหาดไทย (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรมการพัฒนาชุมชน และกรมที่ดิน) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และกรมป่าไม้) และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ทำหน้าที่เป็นเจ้าภาพหลัก

กลไกระดับจุลภาค หรือ คณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมเพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคทางสังคมระดับพื้นที่ มีบทบาทหน้าที่ในการจัดทำแผนปฏิบัติการในระดับพื้นที่ ประสานการทำงาน การสร้างการมีส่วนร่วม และระดมความร่วมมือในการจัดกิจกรรมและโครงการที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกิจกรรมและโครงการที่สอดคล้องกับข้อเสนอเชิงนโยบายและข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ การติดตามและรายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการกำกับนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคทางสังคมได้รับทราบ

คณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมเพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคทางสังคมระดับพื้นที่ควรกำหนดให้มีในทุกจังหวัด โดยประกอบด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือส่วนราชการในภูมิภาคที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานที่ปรากฏรายชื่ออยู่ในคณะกรรมการกำกับนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคทางสังคม โดยมีสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเป็นเจ้าภาพหลักในคณะทำงาน ทั้งนี้ในคณะทำงานดังกล่าวนี้จะมีภาคร่วมดำเนินการจากภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ด้วย คือ สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ในฐานะภาควิชาการ และองค์กรภาคประชาสังคมในฐานะภาคภาคปฏิบัติ

ในการปฏิบัติการขับเคลื่อนการพัฒนา คณะทำงานข้างต้นจะต้องประสานและเข้าไปหนุนเสริมการทำงานในระดับชุมชนโดยเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่กลุ่ม

(3) ปัจจัยเงื่อนไขในการนำข้อเสนอไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน

การนำข้อเสนอเชิงนโยบายและข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ไปแปลงเป็นแผนงานและโครงการเพื่อดำเนินการ จำเป็นต้องเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงและความแตกต่างของสถานการณ์ในแต่ละพื้นที่ด้วย โดยเฉพาะมาตรการ หรือแนวทางที่ปรากฏในข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ อาจกำหนดเป็นกรอบงาน โดยเลือกพื้นที่ที่สภาพปัญหาหรือความต้องการเหมาะสมสอดคล้องกับมาตรการนั้น ดังนั้นจึงต้องอาศัยการประยุกต์โดยไม่ใช้ “การเหวี่ยงแห” ในการปฏิบัติ

กล่าวได้ว่าปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขในการพิจารณาการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ ประกอบด้วย

สถานการณ์ปัญหาของชุมชน (Problem) เป็นข้อเท็จจริงที่ต้องพิจารณาก่อน เนื่องจากมาตรการในข้อเสนอมีทั้งลักษณะพัฒนาต่อยอด และลักษณะที่แก้ไขปัญหาจึงต้องจำแนกสถานการณ์ของชุมชนก่อน หากชุมชนไม่ได้มีปัญหาหรือมีฐานเดิมอยู่แล้วก็ควรนำมาตรการที่มีลักษณะพัฒนา ต่อยอดไปดำเนินการ แต่ถ้าเป็นชุมชนที่ประสบปัญหาซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ด้าน คือ ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน ปัญหาการขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนประกอบอาชีพ ปัญหาการขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และปัญหาการขาดความมั่นคงในการดำเนินชีวิต ก็ต้องเลือกใช้มาตรการในลักษณะแก้ไขปัญหามาดำเนินการ ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นเพียงอย่างเดียวหนึ่งหรือเกิดขึ้นพร้อมกันขึ้นอยู่กับความซับซ้อนของชุมชนนั้น ๆ การจัดมาตรการลงไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานในชุมชนแต่ละชุมชนจึงอาจมีลักษณะเป็นชุดที่แตกต่างกันไปได้ (Program)

สภาพความเข้มแข็งของชุมชน (Potential) เป็นเงื่อนไขที่ต้องให้ความสนใจ เนื่องจากความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอของชุมชนเป็นสภาพภายในที่นำไปสู่การกำหนดกลวิธีในการปฏิบัติงานหากชุมชนมีสภาพความเข้มแข็ง การปฏิบัติงานตามมาตรการในข้อเสนอจะอาศัยวิธีการหนุนเสริมและยกระดับขีดความสามารถ หากชุมชนมีความอ่อนแอการปฏิบัติจะอาศัยการเข้าไปช่วยเหลือและสร้างศักยภาพแทน ซึ่งสภาพความเข้มแข็งของชุมชนสังเกตได้จากการมีทุนใน 4 มิติ ประกอบด้วย 1) ทุนมนุษย์ คือ ความสามารถในการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน และความสามารถในการนำพาชุมชนของผู้นำ 2) ทุนทางสังคม คือ การมีส่วนร่วมการทำกิจกรรมของคนในชุมชน และการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกัน 3) ทุนทางวัฒนธรรม คือ ประเพณีและวิถีปฏิบัติที่เชื่อมโยงคนในชุมชนให้ผูกพันกัน และภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่สามารถต่อยอด และสร้างมูลค่าเพิ่ม และ 4) ทุนทางธรรมชาติ คือ การมีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการประกอบอาชีพ และการมีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้น การประยุกต์ใช้มาตรการต่าง ๆ ไปสู่การปฏิบัติต้อง

(4) ตัวชี้วัดผลความก้าวหน้าและความสำเร็จ

เมื่อมีการผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายและข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ จำเป็นต้องมีการติดตามความก้าวหน้าและผลสำเร็จจากการดำเนินการที่สามารถสะท้อนความเป็นไปได้อย่างชัดเจนและเป็นจริง กล่าวคือ ในการติดตามและประเมินผลความสำเร็จตามข้อเสนอเชิงนโยบายและข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์นั้นต้องมีตัวชี้วัดผลการดำเนินงานที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงและผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาในด้านความมั่นคงทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นฐานการดำรงชีวิตของชุมชน และเป็นฐานของความเป็นธรรมและความเสมอภาคในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความยากจนและการเข้าถึงทรัพยากรที่สำคัญตัวชี้วัดดังกล่าวนี้อาจเรียกว่าตัวชี้วัดผลการดำเนินงานการพัฒนาสังคมเพื่อความเป็นธรรมและความเสมอภาคทางสังคม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ มุ่งเน้นการสะท้อนภาพความมั่นคงและโอกาสในการประกอบอาชีพมีตัวชี้วัด 2 องค์ประกอบ คือ การกระจายรายได้ ภาวะรายได้และหนี้สิน และความเข้มแข็งของแหล่งทุนในระดับชุมชน

ตัวชี้วัดด้านสังคม มุ่งเน้นการสะท้อนภาพความมั่นคงและโอกาสในการดำเนินชีวิต มีตัวชี้วัด 3 องค์ประกอบ คือ ความทั่วถึงของการออมเพื่อสวัสดิการในระดับชุมชน การมีที่อยู่อาศัยของตนเองที่มั่นคงเป็นหลักแหล่ง และการมีสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยที่เอื้อต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ตัวชี้วัดด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นการสะท้อนภาพความมั่นคงและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีตัวชี้วัด 2 องค์ประกอบ คือ สิทธิการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน และความสามารถในการจัดการทรัพยากรของชุมชน

(5) สภาพบังคับของข้อเสนอ

ข้อเสนอเชิงนโยบายและข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ดังกล่าวถือเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง (Alternative) ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากหลักฐานทางวิชาการและการสะท้อนสภาพความเป็นจริงจากระดับพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตามทางเลือกจะไม่เกิดผลสำเร็จใด ๆ เลย หากไม่ได้รับการเลือกและแปลงไปสู่การปฏิบัติหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ข้อเสนอเหล่านี้ต้องมีสภาพบังคับให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับไปดำเนินการโดยถือเป็นภารกิจที่สำคัญและมีความเร่งด่วน

การทำให้ข้อเสนอมีสภาพบังคับนั้นอาจทำได้ในหลายลักษณะ เช่น การผลักดันให้เป็นวาระแห่งชาติ การกำหนดเป็นกฎเกณฑ์เฉพาะ การนำข้อเสนอไปผนวกเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายที่ประกาศโดยรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐ การนำข้อเสนอไปประกอบการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ซึ่งการทำให้ข้อเสนอมีสภาพบังคับตามที่กล่าวมานี้ อาจเป็นการใช้ทั้งหมดหรือใช้บางส่วนของข้อเสนอก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม สภาพบังคับจะนำไปสู่การปฏิบัติ และเกิดผลสำเร็จได้ต้องมีเงื่อนไขประกอบที่สำคัญคือ เมื่อข้อเสนอมีสภาพบังคับแล้วจะต้องมีการจัดสรรทรัพยากรโดยเฉพาะงบประมาณในการดำเนินงานตามข้อเสนอ และต้องมีการขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างจริงจังต่อเนื่องด้วย

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ในการศึกษาวิจัยชุดโครงการเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมนั้นควรมีกลยุทธ์ในการดำเนินการดังนี้

1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรปรับบทบาทจากการสงเคราะห์เป็นลักษณะเชิงรุกเป็นกระบวนการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับภูมิภาค และระดับส่วนกลางและระดับท้องถิ่น

2) ในการดำเนินงานยังมีข้อจำกัดด้านบุคลากรที่ไม่เพียงพอทั้งเชิงปริมาณด้านทักษะการปฏิบัติงานค่อนข้างมากจำเป็นต้องพัฒนาทักษะและเพิ่มบุคคลกรในการปฏิบัติหรือเป็นลักษณะอาสาสมัคร (Volunteer) โดยเฉพาะองค์กรอิสระ

3) ควรกำหนดวาระปฏิบัติ (Agenda) ในระดับชาติในเรื่องประเด็นสำคัญเกี่ยวกับความเสมอภาคและความเป็นธรรมที่เป็นปัญหาวิกฤติในเรื่องดังกล่าวเพื่อผลักดันโดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและฝ่ายการเมืองรับผิดชอบเป็นวาระแห่งชาติ

4) ข้อเสนอส่วนหนึ่งเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ คู่มือ ต้องนำไปผนวกในส่วนหนึ่งภารกิจของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยการทบทวนแผนยุทธศาสตร์ การอบรม และการพัฒนาบุคลากร

2.2 ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

นอกจากนี้ การนำนโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมควรมีการวางแผนงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยดังนี้

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรนำผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ที่มีความสอดคล้องกับภารกิจหน้าที่และนำองค์ความรู้หรือเครื่องมือในการนำไปปฏิบัติงานปรับประยุกต์ใช้

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่นำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้ อาจต้องปรับกลไกและรูปแบบการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในพื้นที่เมืองและพื้นที่ชนบท

3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เมื่อนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้ ควรมีการประสานงานเพื่อสร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานส่วนกลางและหน่วยงานระดับจังหวัดที่จะนำไปสู่การปฏิบัติงานในระดับพื้นที่

2.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยในการวิจัยต่อเนื่อง

สำหรับการขยายผลไปสู่การดำเนินการวิจัยเพื่อต่อยอดนั้น ควรมีแนวทางในการวิจัยดังนี้

1) ควรมีการวิจัยเรื่องการศึกษาศึกษาความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจหรือหน้าที่ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่จะเป็นองค์ความรู้หรือเครื่องมือสำคัญที่จะเป็นกลไกในการนำไปปฏิบัติงานในเชิงพื้นที่ต่อไป

2) ควรมีการวิจัยในลักษณะเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อเป็นการนำนโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมไปใช้ในระดับพื้นที่อาจเป็นในลักษณะของโครงการนำร่อง (Pilot Project) หรือเป็นลักษณะของโครงการสำคัญ (Flagship Project) เพื่อให้เกิดผลในเชิงรูปธรรมที่จะนำไปสู่ประสิทธิภาพของการดำเนินงานต่อไป

3) ควรมีการวิจัยการศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม ดังนั้นจึงควรมีการกำกับ ติดตามผลการนำนโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่อาจเกิดข้อจำกัดในการปฏิบัติงานรวมทั้งศึกษาหาผลกระทบที่จะเกิดขึ้น